

פרה אדומה בימינו – חוקת התורה – האמנם?

ר' יעקב יהודה

על פי ההסבר המצוי מצוות פרה אדומה היא החוקה האולטימטיבית, המצווה שמייצגת בצורה המלאה את קטגוריית החוקים, מצוות שאין להם הסבר, מצווה שאפילו שלמה המלך לא הבין, ועל כן הכותרת שניתנה לה – חוקת התורה, ה-חוקה של התורה. במאמר זה, אני מבקש להתייחס למשמעות הביטוי "חוקת התורה", וכיצד הוא מתייחס לפרה אדומה.

כמו כן נציע הסבר לפרה אדומה ודרכו נראה את הרלוונטיות לימינו.

1. חקת התורה – משמעות הביטוי¹

א. מה משמעות המילים "חוקה" ו-"תורה" בלשון התורה?
משמעות המילה חוק או חוקה בתורה היא דבר קבוע ומתמשך –

כי חק לכהנים מאת פרעה, ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה;² וישם אתה יוסף לחק עד היום הזה;³ מדוע לא כליתם חקכם ללבן, כתמול שלשם; ⁴ והיה לאהרן ולבניו לחק עולם, מאת בני ישראל; ורחצו ידיהם ורגליהם, ולא ימתו;⁵ והיתה להם

1 מבוסס על הרב מנחם ליבאטג – <http://tanach.org/special/parah.txt>

2 בראשית מז, כב.

3 בראשית מז, כו.

4 שמות ה, יד.

5 שמות כט, כח.

חק עולם לו ולזרעו, לדרתם;⁶ כה אמר ה', אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ, לא שמת;⁷ חוקת הפסח.⁸

חיפוש קצר במאגרי התנ"ך יגלה עוד פסוקים רבים המכילים את הביטוי חוק או חוקה ומתייחסים לדבר קבוע ומתמשך. ייתכן שיש קושי להסביר חוק מסוים,⁹ אך חוסר ההסבר אינו ההגדרה בתורה של חוק.

ב. מה משמעות המילה "תורה" בלשון התורה?¹⁰ משמעות המילה "תורה" היא סדר פעולות -

זאת תורת העלה;¹¹ וזאת תורת המנחה;¹² זאת תורת החטאת;¹³ וזאת תורת האשם;¹⁴ וזאת תורת זבח השלמים;¹⁵ זאת התורה, לעלה למנחה, ולחטאת, ולאשם; ולמלואים ולזבח השלמים;¹⁶ זאת תורת הבהמה, והעוף, וכל נפש החיה, הרמשת במים; ולכל נפש, השרצת על הארץ;¹⁷ זאת תורת הילדת;¹⁸ תורת נגע צרעת;¹⁹ זאת תהיה תורת המצרע;²⁰

גם במקרה זה, חיפוש קצר יעלה מופעים נוספים של המילה תורה במשמעות של סדר פעולות.

אם כן, משמעות הביטוי "חוקת התורה" היא - סדר פעולות קבוע,²¹ ולא ה-מצווה הכי לא ברורה !!

6 שמות ל, כא.

7 ירמיהו לג, כה.

8 שמות יב, מג; במדבר ט, יב; במדבר ט, יד.

9 הרמב"ם (מעילה ח, ח) כותב שההבדל בין משפטים וחוקים, הוא שמשפטים טעמם ברור, ואילו חוקים טעמם אינו ידוע. עם זאת, מוסיף הרמב"ם, שיש לחפש את הטעם של כל מצווה ומצווה. הרמב"ם בעצמו, למרות שהכליל את הקורבנות במסגרת החוקים, נתן להם שני טעמים במורה נבוכים ג, לב ו-ג, מו.

10 הכוונה כאן היא לארבעת החומשים הראשונים. על ההבדלים המהותיים בין ארבעת החומשים הראשונים לספר דברים, ועל היחס שבין תורה שבכתב לתורה שבעל פה, עיין בספר מבוא לתורה שבעל פה לרב אליהו בן אמוזג.

11 ויקרא ו, ב.

12 ויקרא ו, ז.

13 ויקרא ז, יח.

14 ויקרא ז, א.

15 ויקרא ז, יב.

16 ויקרא ז, לז.

17 ויקרא יא, מו.

18 ויקרא יב, ז.

19 ויקרא יג, נט.

20 ויקרא יד, ב.

21 מתורתו של הרב אורי שרקי - אם ברצונך לדעת מה דעת התורה בנושא מסוים, עיין במה שכתוב בתורה.

2. למה מתייחס הביטוי "חקת התורה"?

נהוג לקשר בין "חקת התורה" לפרה אדומה, אולם הרב ברויאר מוכיח,²² מתוך השוואה למבנה הפסוקים בפרשת החודש, שהביטוי "חקת התורה" מתייחס למשהו אחר.

(א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר:

(ב) זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֵיךָ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עַל.²³

פסוק ב' מחולק לשני חלקים²⁴ – משה ואהרן מקבלים ציווי על תורה (סדר פעולות), שכדי לבצע אותה יש לקחת פרה אדומה. ההוכחה היא פסוק יד – "זאת התורה". התורה היא לא פרה אדומה, אלא ההזאה וההיטהרות מטומאת מת.²⁵ הפרה האדומה, היא רק ה'היכי תמצו' לפעולת ההיטהרות ממת.

הוכחה נוספת שהביטוי "חקת התורה" מתייחס להיטהרות מטמא מת ולא לפרה אדומה מופיעה בפרשת פנחס, מיד לאחר המלחמה עם מדין:

(כא) וַיֹּאמֶר אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן אֶל אֲנָשֵׁי הַצֵּבָא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה:

(כב) אַךְ אֵת הַזֹּהֵב וְאֵת הַכֶּסֶף אֵת הַנְּחֹשֶׁת אֵת הַבְּרָזֶל אֵת הַבְּדִיל וְאֵת הָעֹפְרָת:

(כג) כֹּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ וְטָהַר אַךְ בְּמִי נִדְּהָ יִתְחַטָּא וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּמַיִם:

(כד) וְכִבְּסֹתֶם בְּגָדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וְטָהַרְתֶּם וְאַחַר תָּבֹאוּ אֶל הַמַּחֲנֶה.²⁶

ברור מפסוקים אלו, שאינם מתייחסים כלל לפרה אדומה, שהביטוי "חקת התורה" מתייחס להיטהרות מטומאת מת, לא לפרה אדומה.

3. הסבר לפרה אדומה

לוקחים את פסגת החיים, הגדול שבבעלי החיים שהאדם מגדל: הפרה, בשיא כוחות חייה: אדומה, תמימה, אין בה מום, לא עלה עליה עול. שורפים אותה כולה, על פירשה, יחד עם מדרגת החיים היותר נמוכה: שני תולעת. כמו כן מצרפים את הגדול שבעצים

22 פרקי מועדות א, עמ' 75-84.

23 במדבר יט, א-ב.

24 גם בפרשת החודש הציווי על שינוי הלוח מופיע למשה ואהרן בלבד, ורק אחר כך מופיע הציווי לבני ישראל על קרבן פסח.

25 כך כותב הרשב"ם במפורש: זאת חקת התורה – ולפנינו יפרש באיזו תורה הוא מדבר, דכתיב: זאת התורה אדם כי ימות באהל – כלומר: חקת התורה שאמר למשה זאת התורה (במדבר יט, ב).

26 במדבר לא, כא-כה.

עם הקטן שבהם: עץ ארז ואזוב, והכול יורד אל הפירוד המוחלט, הכול נהיה אפר, דמות המוות. מכאן ואילך מתחילה מלאכת תחיית המתים. האפר, שארית החיים, מועבר אל כלי, כדמות גוף האדם, ובקרבו מים חיים, מי מעיין בלתי פוסקים, כנגד הנשמה, שיש בכוחה להחיות את כל הנפילות, להשיב את החיים.²⁷

4. אם כך, מה לא הבין שלמה המלך?

המדרש²⁸ קושר בין הפסוק – "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני"²⁹ לכך ששלמה המלך לא הצליח להבין את מצוות פרה אדומה. על בסיס המדרשים הללו פותחו דרשות רבות על חוסר ההבנה כבסיס (רצוי !!) למצוות שונות, ואף לתורה כולה. מדברי המדרש ניתן לכאורה להבין שחוסר ההבנה הוא שאפר פרה אדומה מטהר טמאים, ואילו העוסקים בהכנתה נטמאים.³⁰ אולם בתלמוד³¹ מופיעה ברייתא ובה מחלוקת לגבי הבנת הפסוק³² – עפ"י המשנה, בשבעת הימים קודם יום הכיפורים, הכהן הגדול עובד בבית המקדש, כדי שיתרגל בעבודה. על בסיס המחלוקת בברייתא בין רבי עקיבא לחכמים, קובע התלמוד שהמשנה איננה מתאימה לשיטת רבי עקיבא, שכן לפי רבי עקיבא הזאה של מי חטאת על טהור מטמאת אותו³³ וזו משמעות הפסוק "אמרתי אחכמה". לעומתו, חכמים סוברים שהפסוק מתייחס לעובדה שמי שנגע במי חטאת שלא לצורך הזאה, נטמא ומי שמזה טהור.

לפי הרב דסלר,³⁴ שלמה המלך ודאי הבין את מצוות פרה אדומה, אלא שלא "ראה בלבו" את הסוד שהפרה מטמאת טהורים, ואילו לפי הרב שרקי,³⁵ שלמה המלך התקשה בהבנת הבעיה הפסיכופיזית, הקשר בין גוף לנפש, הסוד של המעבר בין מוות לחיים, כפי שכותב הרמ"א:³⁶ "מפליא לעשות – וקושר דבר רוחני בדבר גשמי".

27 הרב אורי שרקי – http://ravsherki.org/index.php?option=com_content&view=article&id=4970:2015-03-12-13-52-03&catid=532&Itemid=100513. עיין גם רש"ר הירש במדבר יט, כב.

28 במדבר רבה יט, ג; תנחומא חקת ו.

29 קהלת ז, כג.

30 דבר שניתן להסביר יחסית בקלות – אפר פרה אדומה גורם לטומאת ערב. לגבי טמא מת, זוהי טהרה. לגבי טהור, זאת טומאה.

31 יומא יד ע"א.

32 מעבר לעובדה, שקישור הפסוק לפרה אדומה הוא הוצאת הפסוק לגמרי מהקשרו התנ"כי.

33 על הכהן הגדול היו מזים ביום השלישי וביום השביעי. אם הוא נטמא ע"י אותן הזאות, הוא לא יכול לעבוד.

34 מכתב מאליהו ד, עמ' 172-173.

35 http://ravsherki.org/index.php?option=com_content&view=article&id=244:244244-244&catid=532&Itemid=100513

36 שולחן ערוך, או"ח סי' ו.

העולה מהדברים, שגם אם נוציא את הפסוק לגמרי מהקשרו התנכ"י, ונקשר אותו לענין פרה אדומה, ישנה מחלוקת לגבי מה שלמה המלך לא הבין. מה שכן ברור שהוא ששלמה המלך כן הבין את מצוות פרה אדומה.

5. מהות מצוות פרה אדומה בימינו

אנו נמצאים בתקופה שבה הציבור בכלל, והנוער בפרט, צמא להבנה. הדרישה לקיים מצווה כזאת או אחרת, על בסיס האמירה – ככה זה, ככה כתוב וצריך לעשות גם אם לא מבינים, כבר הרבה פחות רלוונטית, ואחוזי הנשירה מהדת, גם בציבור הדתי לאומי, וגם בציבור החרדי, גבוהים ביותר.

אם נחיה בתודעה שיש הסבר אפילו לפרה אדומה, שנחשבת למצווה הכי לא מובנת, ניתן יהיה לקרב את הבריות לתורה, מכיוון שהתורה כבר לא תהיה אוסף של מצוות בלתי מובנות, כי אם מערכת מסודרת שניתן להסביר אותה עד מקום שידינו מגעת.³⁷ עפי"י הערבי נחל,³⁸ אין נחת רוח לקב"ה מקיום מצוות שנעשות ללא ידיעת טעמי המצווה, ומצווה הנעשית בצורה כזאת, היא פסולה, ואילו הנועם אלימלך³⁹ מסביר שהסיבה שהתורה לא פירשה את טעמי המצוות היא כדי שנחשוף בעצמנו את הטעמים. אם הטעמים היו כתובים, היינו חושבים שזה הטעם ואין בלתו, ולא היינו מעמיקים בטעמי המצוות. את המדרש שהשטן ואומות העולם מונים את ישראל על פרה אדומה, מסביר הנועם אלימלך, שבכל דור ודור נוכל להשיב להם טעמים חדשים על טענותיהם.

37 ראב"ע על הפסוק "אנכי ה' אלוקיך" – והדרך השנית מצות הנעלמות ואין מפורשות למה צוו, וחלילה חלילה שתהי' מצוה אחת מהן מכחשת שיקול הדעת, רק אנחנו חייבים לשמור כל אשר צונו השם בין שנגלה לנו הסוד בין שלא נגלה, ואם מצאנו אחת מהן מכחשת שיקול הדעת, איננו נכון שנאמין בו כי הוא כמשמעו, רק בספרי חכמינו ז"ל נבקש מה טעמו, אם הוא על דרך משל, ואם לא מצאנו זה כתוב, נבקש אנחנו ונחפש בכל יכלתנו אולי נוכל לתקן אותה. ואם לא יוכלנו נניחנה כאשר היא ונודה שלא ידענו מה הי'. כמו ומלתם את ערלת לבבכם, וכי הוא צונו שנרצחנו כאכזרי, וידענו דעת ברורה כי כל המצוות שאינם חייבות משיקול הדעת סוד אחד יש לכל אחד מהם, ואם נעלם ממנו.. יוכל המשכיל שהשם פקח עיניו לדעת מדברי התורה סוד כל המצוות".

38 חקת, דרוש א.

39 חקת, ד"ה א"י זאת חקת.